

NOTA DE L'AUTOR

Fins a la caiguda del III Reich alemany no es va posar al descobert tota la magnitud de les atrocitats comeses pel nazisme entronitzat tretze anys abans. Fou aleshores que les informacions, els documents trobats, les estadístiques, la fotografia i el cinema, els processos de Belsen, Dachau i Nuremberg i el testimoniatge dels qui ho visquérem i fórem rescatats amb vida, s'abocaren en prova incontrovertible d'aquells fets monstruosos. I avui, quan només els fanàtics del racisme poden dubtar encara de la realitat, veiem com el temps i els nous problemes internacionals van arraconant-la als calaixos de la Història.

No és culpa nostra que aquest llibre no surti fins ara.* Si el donem a la llum pública malgrat la minva d'actualitat que el tema ha sofert, és perquè creiem que abans d'oblidar una cosa cal haver-la coneguda. I el que aquí gairebé ningú no sap és que, entre els milions de persones de totes les nacionalitats que van trobar la mort als camps de Hitler, hi havia centenars, potser milers, de catalans. Sense comptar altres camps que els que coneixem, a Mauthausen i les seves sucur-

* Encara, l'original català ha hagut d'aparèixer mesos després que una traducció. Ni cal dir que el nostre desig era que les aparicions se succeïssin en l'ordre natural: l'original primer, les traduccions després. Però els autors i editors proposen, i altres disposen.

sals danubianes un 70% dels 7.500 exiliats catalans i espanyols que hi foren internats caigueren exhaurits per la fam, el treball i els maltractes. Detinguts pels alemanys a la caiguda de França, l'any 1940, la majoria d'ells en la condició de treballadors militaritzats a fortificacions, van ser d'antuvi tancats en camps de presoners de guerra barrejats amb els francesos, per ser emmenats després als camps d'extermini de la SS en concepte d'apàtrides indesitjables.

Les xifres astronòmiques de jueus, gitanos, russos, polonesos, francesos, txecs, etc., que han mort als camps nazis no rebaixen pas la importància de l'aporació catalana i espanyola a l'impressionant carnatge. Els nostres 5.500 morts de Mauthausen i els milers que hagin pogut caure en d'altres camps han de pesar en un balanç de l'esforç peninsular en la causa de l'alliberació d'Europa.

Amb aquest llibre ens hem proposat donar una idea de la vida i la mort d'aquests ciutadans del món que van crear enfront del nacional-socialisme la internacional del dolor. No fem la història d'un camp determinat, sinó una composició d'escenes, de situacions i de personatges, coneguts als quatre camps per on passàrem en el curs de quatre anys i mig, prenent principalment com a model el de Mauthausen. Quatre camps entre els innumbrables que hi havia a Alemanya, particularment interessants de cara als lectors dels Països Catalans pel segell peculiar que la presència dels nostres va saber-hi imprimir. Històries de sofrència, aquestes, de terror i de mort; però també d'esperança. La vida miserable i èpica

de multituds d'homes que, en la més aclaparadora de les impotències, troben recursos per oposar-se al designi enemic d'anihilar-los. Mescla de pintoresc i de dramàtic que presenta l'aiguabarreig de races, de nacionalitats i d'individus, obligats a la convivència més estreta. Vicissituds d'un duel acarnissat que dura més de quatre anys entre les forces destructores del Camp i l'Home genèric que comença resistint-les, aconsegueix neutralitzar-les i acaba vençant-les.

Hem preferit la forma novel·lada perquè ens ha semblat la més fidel a la veritat íntima dels qui vam viure aquella aventura. Després de tot el que s'ha escrit sobre els camps amb l'eloqüència freda de les xifres i de les informacions periodístiques, creiem que en reflectir la vida d'uns personatges, reals o no, podrem donar una impressió més justa i més vivent que no pas limitant-nos a una exposició objectiva.

Reeixir en aquesta comesa tindria el doble valor d'haver aportat la nostra veu en la requisitòria del món sencer contra el nazisme i de tributar als companys perduts el més fervent dels homenatges i el més pietós dels records. Milions d'homes foren assassinats perquè estimaven la llibertat: tots ells contribuïren amb la seva mort a fer-la finalment victoriosa.

Barcelona, octubre de 1963

I

El fred era molt viu. No calia pas pessigar-se la carn per tenir la certesa de no dormir. Els dits dels peus, empresonats des de feia tres dies dintre les sabates ferrades i humitejats pels mitjons bruts, cedien sense resistència a la gelor que pujava de terra. Sense aquell fred agut, als centenars d'homes trasbalsats pel sobtat desvetllament, aquella albada els hauria semblat irreal. A través de la boira que s'espesseïa a mesura que el dia s'anava deixondint, no es distingien més que les formes difuses del paisatge més proper. La llum indirecta de la neu fendia la matinada. Damunt la teulada de l'estació, en fort pendent, s'estenia un gruixut coixí de neu, llis, lleugerament ondulant i sense arestes. Els vagons, immòbils damunt les vies invisibles, semblaven cadàvers gegantins en el seu abandó sota la neu. A l'altra banda de carretera on s'arregleraven penosament els nouvinguts, queia quasi vertical el tall del pujol mutilat.

Vestits amb els heteròclits «uniformes» de l'exèrcit francès, uns blau cel (de la primera guerra mundial), altres blau fosc, molts caqui, amb els abrics acampants, els caps coberts amb boines, casquets de dues puntes, passamuntanyes i, en alguns casos, barretines vermelles de senegalès, aquells homes es movien confusos, adelerats, talpers, en el vòrtex del pànic. Cerca-

ven entremig de tantes maletes, fardells i sacs-morrals, un lloc a les fileres de la vacil·lant formació. La neu cruixia al trepig de les sabates ferrades i, mentre la blancor impol·luta desapareixia de la carretera, únicament el xoc tintinabular dels plats de tropa i de les cantimplores i fiambres que penjaven dels equipatges trencava aquell silenci de l'albada. Per contrast amb aquell mateix silenci, retronaven més seques, guturals i temibles les veus de comandament dels soldats que, amb l'uniforme verdós de l'exèrcit alemany, el fusell despenjat i el dit al gallet, acordonaven aquella massa de presoners. Veus noves, desconegudes, plenes d'amenaques misterioses per als desconeguts de la llengua.

—¿I el maletí? —preguntà un dels detinguts al seu company.

—¿No el portes tu?

L'Emili va fer un gest de resignació i, sota el tapaboques, somrigué amb una expressió fatalista.

—Prepara't a no rentar-te mai més la cara —va dir tot arreplegant de terra una motxilla atapeïda.

—No ens faltará sabó. No et preocupis.

—Tinc por que no ens en caldrà. Això no m'agrada gens, Cisco.

—Ens agradi o no, haurem de resistir. Ja veurem què passa.

En Francesc va mirar el nas rogenç del seu amic que, malgrat la llum encara feble, destacava prou, i provà de trobar-li l'esguard. Somrigué també. Coneixia la tendència de l'Emili al pessimisme. Certament, el tracte rebut en baixar del tren havia estat dur, insò-

litament dur, però no volia extreure'n conclusions prematures. Preferia atribuir-lo al malhumor d'uns guardians que s'havien llevat massa d'hora, al fred que feia o al mal geni de l'oficial.

—Els alemanys no som uns bàrbars —li havia dit un tinent en el moment de fer-lo presoner—. Sabem ser bons camarades, ja ho veuràs.

I efectivament, al camp de presoners de guerra d'on ara venien, els espanyols havien estat tractats amb humanitat, fins i tot amb deferència. L'haver fet una guerra, la seva laboriositat i el que tenia de pintoresca als ulls dels alemanys la seva manera de campar-se-la, n'eren segurament els motius. ¿Per què, doncs, en baixar del tren, després de tres dies de viatge, apareixien uns alemanys nous, ben diferents dels coneguts? ¿Per què aquells cops de culata, aquelles puntades de peu al cul, aquell baladrejar, aquelles precaucions exagerades? Tothom hauria baixat igualment del tren sense tantes presses i potser la formació hauria estat més fàcil i tot, amb els ànims menys esporuguits.

—Els deuen apallissar al front —suposà algú.

L'Emili apilotà l'equipatge i es disposà a esperar pacientment la fi del recompte. Mai no s'havia fiat dels nazis, malgrat la pell d'anyell amb què es cobrien en els països ocupats. Feia olor de consigna. La bestialitat del tracte present li ho confirmava. «¿Per què no em vaig escapar?», es preguntà amb rancúnia contra ell mateix. Havia comès la totxesa de desoir els consells d'un company que l'havia invitat a evadir-se amb ell, ara ho veia clar. Arronsà les espatlles amb obligada re-

signació, però no podia impedir que un pressentiment el depressís. Darrera la boira, intuïa un secret terrible.

La formació no semblava tenir fi. A través de la boira cada vegada més espessa, es distingia la corrua negrosa i compacta dels presoners i les taques verd-grises dels sentinelles repartits amb meticulositat al llarg de la comitiva, amb el fusell armat.

—*¡Atención!* —cridà algú—. *¡Atención!*

El silenci esdevingué més profund. Parlava un intèrpret que ja al camp de presoners havia acceptat funcions de responsable.

—El cap de la força encarregada de la nostra custòdia vol que formem bé i de pressa. Com més trigarem, més fred passarem. Obeïu, ja veieu que la cosa no és per fer-hi gaire broma.

En els recomptes al camp de presoners mai no sortien els números. Un evadit més o menys no semblava tenir gaire importància. L'oficial encarregat signava el comunicat del presoner responsable i no filava prim. Aquí les coses havien canviat, qualsevol sap per què. El cas era que oficials, sots-oficials, sergents i fins soldats passaven un darrera l'altre per treure un compte separat i assegurar-se de l'exactitud de les xifres. Arribats al capdavall de la columna, la reprenien en sentit contrari i, així successivament, sense que els totals coincidissin mai. ¿Ho aconseguirien alguna vegada?

Més sorprenent encara que aquesta operació grotesca era el «llenguatge» que els guardians empraven amb els qui, per estar mal arrengrerats o distrets, obstaculitzaven la seva tasca. En trobar-se amb algun en-

trebanc d'aquests, repetien en veu alta, per recordar-lo, el número al qual havien arribat i començaven a repartir plantofades a tort i a dret.

Finalment, acabat el recompte, la columna no acabava de posar-se en marxa. El fred s'enfilava cames amunt d'aquells homes que portaven tres dies sense dormir ni menjar calent. Eren molts els qui ballaven i picaven de peus. D'altres es bufaven les puntes dels dits o, bracejant amplament, es donaven cops a l'esquena amb els palmells oberts. Un xicot que formava prop dels dos amics s'atreví a encendre un cigarret. Un guardià començà a cridar des del seu lloc de vigilància:

—Apaga —li digué l'Emili—. ¡Va per tu, idiota!

Però un dels sergents havia arribat abans que el fumador tingués temps de fer el desentès i d'un cop de puny li feia rajar sang del nas. L'Emili pogué veure el coll de l'uniforme.

—¿T'hi has fixat? —preguntà l'Emili quan el sergent s'allunyà—. Estem a mans de la SS.

—¡No fotis!

També el camp naufragava en la boira d'aquell matí, una boira que es menjava el verd esclarissat dels Blocks. De fusta, d'un sol pis, allargassats i estrets, col·locats en rengles damunt de terraplens escalonats, els Blocks eren en aquella hora com una ombra. De les xemeneies, repartides a raó d'una parella per cada Block, sortia un fum negre, de carbó acabat d'encendre, que es diluïa a poc a poc en l'espessor de la boira.